

Wanda Wójcik

Integrowanie edukacji przedszkolnej drogą do optymalizacji pracy nauczycielek przedszkoli

---

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (46-47), 185-192

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Integrowanie edukacji przedszkolnej drogą do optymalizacji pracy nauczycielek przedszkoli

W wychowaniu chodzi właśnie o to,
ażeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem
– o to, ażeby bardziej był, a nie tylko więcej miał;
aby więc poprzez wszystko, co ma, co posiada,
umiał bardziej i pełnej być człowiekiem,
to znaczy, ażeby również umiał bardziej być
nie tylko z drugim, ale i dla drugich.

Jan Paweł II

Wstęp

Opis idei integracji zawiera jedną z pięciu zasad wychowania w przedszkolu sformułowanych wspólnie przez pionierkę i promotorkę naukowej pedagogiki przedszkolnej M. Kwiatowską¹. Natomiast szerzej wychowanie w przedszkolu, ujmowane nowoczesnie według systemologii przez K. Duraj-Nowakową², zakłada integralny proces równoległej realizacji zespolonych ze sobą zadań i osiągnięcia celów wychowawczych przez optymalną treściowo i metodycznie pracę nauczycieli. Istotą optymalizacji pracy nauczycieli stanowi znajomość znaczenia relacji między składowymi komponentami całości kształtu zaleceń metodyki i realizacji procesu wychowawczo-dydaktycznego w przedszkolu.

Proces wychowania w przedszkolu, mający cechy podejścia systemowego, skupiany jest nie tyle na wzbogacaniu czynności wychowawczych nauczycieli i rozszerzeniu oferty zajęć opłacanych przez rodziców, ile na celowym i trafnym, efektywnym edukacyjnie, a nie tylko efektownym w oglądzie, doborze i układzie czynności.

Poszukiwanie optymalnych rozwiązań organizacyjnych w praktyce pedagogiki przedszkolnej wymaga uwzględnienia wielu obszarów integracji:

– integracji eksploracyjnej³ – udostępnianie i upowszechnianie, przedstawianie wyników badań;

---

¹ *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, red. M. Kwiatowska, WSiP, Warszawa 1988.

² *Akademicka edukacja nauczycieli*, red. K. Duraj-Nowakowa, WNWS, Kraków 1995.

³ J. Topolski, *Metodologia historii*, PWN, Warszawa 1973.

- integracji sensorycznej⁴ – badanie, kompensacja, korekcja stanu rozwoju procesów poznawczych, myślenia, spostrzegania, mowy, percepcji słuchowej, wzrokowej, sprawności manualnej i koordynacji wzrokowo-ruchowej;
- integracji społecznej⁵ – istotne dla pedagogów społecznych intencje profilaktyczne i kompensacyjne, aksjologia i wychowanie we współczesnych realiach w świetle znanego trójpodziału: intencje, czyny a konsekwencje;
- integracji w zarządzaniu⁶;
- integracji niepełnosprawnych⁷ (A. Hulek 1969);
- integracji automatyki (w urządzaniu i wyposażaniu technicznym placówek);
- integracji informatycznej (komputery w sieci);
- integracji europejskiej (wymiana naukowa)⁸;
- integracji edukacyjnej⁹ (K. Duraj-Nowakowa 1995 i tejże 2002; taż, 2006; tejże 2008).

Specyfika integrowania edukacji przedszkolnej przez systemowy dobór treści i metod zajęć

Integrowanie metod i treści, form i środków w wychowaniu przedszkolnym służy za podstawę opracowania istoty i struktury systemu wychowawczego placówek edukacyjnych w dążeniu do doskonalenia jakości. Kierowanie procesem wychowania wymaga opracowania celów, analizy sytuacji sprzyjających rozwojowi osobowości dziecka, diagnozy wstępnej wiedzy i umiejętności, organizacji oddziaływań, oceny zmian, jakie powstały u dziecka.

O skuteczności kierowania rozwojem dzieci decydować będzie uwzględnienie jednocześnie wszystkich zewnętrznych i wewnętrznych czynników oddziałujących na dziecko oraz relacji i związków istniejących w procesie wychowania. Pojmując edukację jako wspomaganie i wykorzystanie szans rozwojowych przez aktualizowanie ukrytych możliwości, należy przyjąć, że kształcenie powinno oferować dzieciom przede wszystkim te informacje i umiejętności, dzięki którym będą one potrafiły: odnajdować harmonię i równowagę wewnętrzną, współistnieć z przyrodniczym środowiskiem, współdziałać w ramach różnego rodzaju grup społecznych i wspólnot, korzystać z zasobów informacyjnych

⁴ *Sensorische Integration und Lernen*, red. G. Kesper, SIM OLPE 2002 (*Integracja sensoryczna i uczenie się. Podstawy, diagnoza i wsparcie*); G. Kesper, C. Hottinger, *Mototherapie bei Sensorischen Integrationsstörungen. Eine Anleitung zur Praxis*, Ernst Reinhard. Verlag, Munchen 2007 (*Terapia ruchowa dzieci z zaburzeniami integracji sensorycznej*).

⁵ K. Duraj-Nowakowa, *Podejścia całościowe do pedagogiki: wybór*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008; taż, *Pedagogika społeczna: między integracją a dezintegracją*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2009.

⁶ Już M. P. Follett, *Constructive conflict*. [In:] *Mary Parker Follett – Prophet of management: A celebration of writings from the 1920's*, ed. P. Graham, Harvard Business School Press Boston 1925 i dalsze.

⁷ A. Hulek, *Teoria i praktyka rehabilitacji inwalidów*, PZWS, Warszawa 1969.

⁸ *Biała Księga: nauczanie i uczenie się. Na drodze do uczącego się społeczeństwa*, red. E. Kreson, WSP TWP, Warszawa 1997.

⁹ *Akademicka edukacja...*, dz. cyt.; K. Duraj-Nowakowa, *Podejścia całościowe...*, dz. cyt.; K. Duraj-Nowakowa, *Studiowanie literatury przedmiotu*, Wyd. UJ, Kraków 2002; *Integrowanie komponentów dydaktyki szkoły wyższej i pedeutologii*, red. K. Duraj-Nowakowa, „Studia Pedagogiczne AŚ”, Kielce 2006, t. 16.

naszej cywilizacji¹⁰. Przyjęty system wartości i celów sprawia, że planowanie pracy nauczycielek staje się działalnością intelektualną. Dobry plan będzie służył nawet wtedy, gdy nie wszystko da się w pełni realizować. Brak planu oznacza zaplanowanie niepowodzeń¹¹.

Szansą optymalizacji pracy nauczycieli jest precyzyjne określenie działania. Planowanie jest szukaniem odpowiedzi na pytanie, co trzeba zrobić, kiedy i jak należy to robić oraz kto to ma zrobić.

Systemowe podejście do wychowania dzieci „zakłada taką integrację wszystkich wpływów (ze strony społeczeństwa i jego instytucji, bliższego otoczenia włącznie z rodziną, rozmaitych formalnych i nieformalnych grup), a także koncentrację własnych starań o samowychowanie, które doprowadziłyby do wypełnienia podstawowych zadań i do osiągnięcia celów i »podcelów«¹².

Problemy polskiej oświaty są wielorakie. „Kryzys dotyczy ideologii edukacji: planów, programów i treści kształcenia, struktury, funkcji, czynności i zadań oświaty oraz uzyskiwanych przez nią efektów. Dowodzą tego opłacane przez rodziców korepetycje, które »wzbierają jak rzeka«¹³.

Wykształcenie w dobie edukacji ustawicznej staje się nie tylko podstawą, ale stałą wartością zgodnie z zasadą „uczyć się, aby być”. Uznanie i propagowanie wartości stanowi istotną podstawę kierunkowej orientacji procesów wychowania, dlatego trzeba uczynić wszystko, żeby wartości mogły być rozpoznawane, rozumiane, akceptowane i respektowane. Wartości są źródłem podstawowych celów i zadań, jakie winny być realizowane w ramach złożonej rzeczywistości wychowawczej¹⁴. Określają to, co ważne, cenne, stanowi podstawę formułowania celów. Takie wartości, jak: dobroć, miłość, odpowiedzialność, podmiotowość, piękno, przyjaźń, samorealizacja, szczęście, tolerancja, twórczość, wyobraźnia stanowią podstawowe pojęcia dla dydaktyki, także przedszkolnej.

Praca nauczycielki polegająca na planowaniu pracy przez tematy systemowe zawierać ma w swej treści usprawnienie działań z dziećmi. Nakreślenie tematów wyznacza koncentrację treści programowych wokół wybranej problematyki w czasie kolejnych etapów pracy. To podejście okazuje się bardzo skuteczne i efektywne, choć wciąż jest rzadko podejmowane zarówno w teorii, jak i w praktyce pedagogiki przedszkolnej.

Planowanie tematów systemowych jest wyjściowym elementem stanowienia wychowania systemowego w przedszkolu. Jest formą polegającą na łącznej i równoczesnej, czyli integralnej, realizacji zadań wychowania przez organizację wielostronnej, a nawet wszechstronnej działalności podmiotów tego wychowania (dzieci, rodziców, nauczycieli).

Wielostronność w tak założonej koncepcji oznacza wychowanie całościowe, bez specjalizacji, bez rozdrabniania go na działy, czyli uwzględnienie cało-

---

¹⁰ *Pedagogika i edukacja wobec nadziei i zagrożeń współczesności*, red. J. Gnitecki, J. Rutkowiak, Wyd. PTP, Warszawa–Poznań–Radom 1999.

¹¹ H. Rylke, G. Klimowicz, *Szkola dla ucznia: jak uczyć życia z ludźmi*, WSiP, Warszawa 1992.

¹² K. Duraj-Nowakowa, *Tematy systemowe w przedszkolu, geneza i założenia, planowanie i przykłady*, Wyd. Naukowe WSP, Kraków 1995; por. też, *Pedagogika społeczna...*, dz. cyt.

¹³ K. Denek, *Wartości i cele edukacji szkolnej*, Wyd. „Edytor”, Poznań–Toruń 1993.

¹⁴ A. M. de Tchorzewski, *Dyskurs wokół wartości i powinności moralnych w kształtowaniu świadomości profesjonalnej nauczyciela*, Wyd. WSP, Bydgoszcz 1994.

kształtu tak osobowości dziecka, jak wielości dyscyplin wiedzy (wspomnianych rodzajów integracji), które służą rozwojowi tej osobowości.

Przy planowaniu tematu systemowego należy spełnić warunek ścisłej współpracy i porozumienia całego personelu, przede wszystkim zaś nauczycielek pracujących z grupą. Ważne jest to z uwagi na jedność kierunku pracy wychowawczej.

Istotą planowania zintegrowanych zajęć staje się tworzenie systemu wychowania w grupie rówieśniczej (przedszkolu), tkwiącego w systemowym doborze i układzie treści wychowawczo-dydaktycznych tak, aby oprócz dostarczania dzieciom wiedzy oraz rozwijania ich sprawności intelektualnych i fizycznych kształtować także zachowania akceptowane społecznie¹⁵.

Etapy planowania pracy nauczycielek przedszkoli

Procedura planowania systemowych tematów zajęć w przedszkolu wynika z dbałości o organizację warunków i realizację celów wychowania dzieci. Na gruncie pedagogiki przedszkolnej zamiennie stosowane są takie terminy, jak: kierowanie rozwojem, kształtowanie osobowości dziecka, kierowanie procesem uczenia się w szerokim znaczeniu. Wszystkie te określenia dotyczą procesów oddziaływań o charakterze celowym, świadomym, zmierzonym nazywanym też instytucjonalnym, intencjonalnym, formalnym, planowym, kontrolowanym.

Planując tematy systemowe zajęć dydaktycznych, zakładamy określone „korzyści” dla dzieci. Wynikać one mogą z organizowania środowiska edukacyjnego tak, by wychowankowie – podmioty naszych oddziaływań – mogły działać i zdobywać umiejętności kontaktowania się z ludźmi i światem przyrody przez udostępnienie i uprzystępnianie im przedmiotów, zjawisk, faktów z najbliższego otoczenia społecznego i przyrodniczego. O efektywności oddziaływań decydować będzie troska nauczycieli o właściwy ich dobór, treść, organizację, ale także warunki odpowiadające wymaganiom (np. konieczne diagnozy i zajęcia korekcyjno-kompensacyjne).

Metodykę planowania systemowych tematów na zajęcia dydaktyczne w przedszkolu wyróżnia troska o precyzyjność i jasność formułowania zadań wychowawczo-dydaktycznych uwzględniających jednocześnie zasady, cele, treści, metody i środki.

Praca nad optymalnym zaprojektowaniem sytuacji edukacyjnych wymaga:

- 1) uświadomienia i sprecyzowania celów ogólnych i szczegółowych – np. w postaci programowych,
- 2) ustalenia możliwości dziecka w zakresie danego tematu,
- 3) selekcji działań według kryteriów wynikających ze specyfiki środowiska,
- 4) określenia poziomu rozwoju grupy (indywidualizacja), założonych celów,
- 5) opracowania struktury organizacyjnej zajęć,
- 6) sprecyzowania zasad i form, metod i środków pracy z dziećmi,
- 7) uszczegółowienia projektów do postaci konspektów dziennych.

¹⁵ K. Duraj-Nowakowa, *Tematy systemowe...*, dz. cyt.; por. *Modernizowanie pedagogii akademickiej*, red. K. Duraj-Nowakowa, Wyd. KTN, Warszawa 2003.

Nie należy rozumieć, że wymienione elementy pracy nad tematem systemowym mają charakter liniowego ciągu czynności.

Zaprojektowanie tematów systemowych tak, aby stały się cechą systemu wychowania, stanowi o optymalizacji pracy nauczycielek. Oznacza to wybór najkorzystniejszych warunków: organizacyjnych, ogólnopedagogicznych, metodycznych, ale także prakseologicznych. Wyróżnić można trzy typy sytuacji edukacyjnych:

- 1) uczenie się spontaniczne – dzieci „robią to, co chcą”, ale w edukacyjnie zorganizowanej przestrzeni, której doposażenie inspiruje aktywność poznawczą dziecka;
- 2) uczenie się spontaniczno-reaktywne – „dzieci robią to, co chcą”, ale chcą tego, co proponuje nauczycielka, zaciekawione propozycją z uwagi na atrakcyjność;
- 3) uczenie się reaktywne (zadaniowe) – dzieci wykonują polecenia zgodnie z sugestią czy instrukcją nauczycielki.

Planowane cykle tematów systemowych winny uwzględniać specyficzne cechy środowiska przyrodniczego i społecznego, ale – co istotne – także udział dzieci przez włączenie do projektu wyrażanych pośrednio lub bezpośrednio ich życzeń, wykorzystywać dziecięce obserwacje i doświadczenia związane z najbliższym otoczeniem.

Osiągnięcie założonych celów możliwe jest pod warunkiem, że działalność nauczycieli i uczniów będzie w określony sposób zorganizowana, motywowana i stymulowana, jeśli za pomocą kontroli i samokontroli zmierzającej do ustalenia stopnia zbliżania się do celu dokonywane będą niezbędne korekty w organizacji działań i wreszcie wtedy, gdy stworzone zostaną pomyślne warunki realizacji zadań.

W procesie dydaktycznym następuje również optymalny dobór metod nauczania i wychowania. Metodą – w najszerszym ujęciu – nazywamy sposób osiągania zamierzonego celu, to jest całokształt środków i operacji wykorzystywanych dla osiągnięcia celu.

O systemowym doborze metod będzie można mówić, jeśli składać się nań będą co najmniej trzy grupy metod, a mianowicie: metody organizacji (samorealizacji) działalności poznawczej, metody stymulacji motywacji uczenia się, metody kontroli i samokontroli efektywności nauczania. W strukturze metod nauczania powinna znaleźć odbicie jedność działania nauczycieli i uczniów. Dlatego metody nauczania określić można jako sposoby współdziałania nauczycieli i uczniów, skierowanie na osiągnięcie założonych celów dydaktyczno-wychowawczych.

Formalną istotę wychowania najbardziej oddaje bezpośredni komponent form i komponent metod nauczania. Właśnie w działalności nauczycieli i uczniów, w ich współdziałaniu realizowane jest zadanie przyswojenia przez uczniów rozległego doświadczenia społecznego ludzkości.

W edukacji przedszkolnej zasadne (wskazane) wydaje się wykorzystanie metod, które w klasyfikacji W. Okonia¹⁶ wskazują nauczycielowi (szczególnie

¹⁶ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, PWN, Warszawa 1987.

początkującemu) drogi uczenia się dziecka: metody praktyczne – kiedy drogą uczenia się (strategią edukacyjną) jest działanie dziecka; metody waloryzacyjne – kiedy dzieci uczą się przez przeżywanie; metody badawcze (problemowe) – kiedy uczą się przez odkrywanie (rozwiązywanie problemów) i w ograniczonym zakresie metody podające – kiedy dzieci uczą się przez przyswajanie (np. objaśnienia, instrukcje).

Planowanie systemowych zajęć dydaktycznych nie zwalnia z dbałości o równomierne rozłożenie akcentów między realizacją systemowo ujętych tematów a innymi rodzajami aktywności dziecka. Perspektywicznym rozwiązaniem zdaniem K. Duraj-Nowakowej byłoby przenikanie, wynikanie działalności dowolnej dzieci z tematów systemowych lub przejście zajęć dowolnych w tematykę zaplanowanych zajęć dydaktycznych (systemowych). Stwarzałoby to naturalne warunki stosowania się do zasad wychowania w przedszkolu sformułowanych przez M. Kwiatowską: zaspokajania potrzeb dzieci, aktywności, indywidualizacji, organizowania życia społecznego, integracji (dodajmy: pielęgowanej w postaci kontynuacji najlepszych tradycji).

Konieczne wydaje się wzmocnienie kulturowego wymiaru edukacji, ukierunkowania na szeroko pojmowaną kulturę jednostki, kulturę i etykę zawodu, środowiska, obyczajów i zachowań.

Niepokojący jest niedostateczny stan i perspektywy w takich obszarach, jak:

- działalność instytucji rządowych i pozarządowych na rzecz osób niepełnosprawnych i akceptacji integracji,
- brak systemu wczesnej diagnozy i wspomagania rozwoju dziecka oraz specjalistycznej pomocy rodzinie dziecka z problemami rozwojowymi,
- upowszechnienie wychowania przedszkolnego.

Zakończenie

Optymalizacja pracy nauczycielek przez integrowanie komponentów metodyki jest swoistą zasadą działań nauczycielek, określoną metodologią rozwiązywania każdego problemu edukacyjnego, zakładającą osiągnięcie najlepszych efektów w przewidzianym czasie realizacji zadań wychowawczo-dydaktycznych.

Zastosowanie systemowego, czyli przynajmniej kompleksowego doboru treści i metod pozwala lepiej zorganizować działanie nauczycielek i dzieci, rozpatrywać we wzajemnym powiązaniu, dostosowywać działanie i jego warunki do celów i zadań edukacji przedszkolnej.

Szczególną cechą optymalizacji pracy nauczycielek przedszkoli jest całościowe, ale systemowe ujęcie procesu rozwoju i wychowania w integralnej systemowo „obudowie” metodycznej treści programowych. Nauczycielka przedszkola nie skupia się już na realizacji wyłącznie treści wychowania, lecz jako postawę swej działalności przyjmuje cele pedagogiczne, dostosowując do nich swoje czynności zawodowe.

Zaprezentowane kwestie optymalizacji pracy nauczycielek przez systemową metodykę wyznaczają obszar i znaczenie problemów, które wskazują na ko-

nieczność opracowania i wprowadzenia istotnych zmian w przedszkolu. Dlatego istnieje pilna i ważna potrzeba systemowego ujęcia:

- koncepcji wychowania przedszkolnego integralnie związanej z edukacją na następnych etapach (nauczanie zintegrowane, nauczanie blokowe);
- systemowego planowania – całościowego ujęcia planu wychowawczego placówki oraz planów pracy nauczycielki z dziećmi, w tym planów indywidualnej pracy z dzieckiem mającym specyficzne trudności w uczeniu się i postawą odpowiedzialności za efekty pracy z dzieckiem.

Integracyjne oddziaływania edukacyjne umożliwiają łagodne przejście od uczenia się spontanicznego, przez spontaniczno-reaktywne do zadaniowego w trosce o perspektywne traktowanie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej bez sztucznej bariery instytucjonalnej i organizacyjnej oraz lokalowej.

Bibliografia

- Akademicka edukacja nauczycieli*, red. K. Duraj-Nowakowa, WNWSP, Kraków 1995.
- Biała księga: nauczanie i uczenie się. Na drodze do uczącego się społeczeństwa*, Wyd. WSP TWP, Warszawa 1997.
- Denek K., *Wartości i cele edukacji szkolnej*, Wyd. „Edytor”, Poznań–Toruń 1993.
- de Tchorzewski A. M., *Rola wartości i powinności moralnych w kształtowaniu świadomości profesjonalnej nauczycieli*, Wyd. WSP, Bydgoszcz 1994.
- Duraj-Nowakowa K., *Integrowanie edukacji wczesnoszkolnej: modernizacja teorii i praktyki*, Of. Wyd. „Impuls”, Kraków 1998.
- Duraj-Nowakowa K., *Modelowanie systemowe w dydaktyce*, WN WSP, Kraków 1996.
- Duraj-Nowakowa K., *Pedagogika społeczna: między integracją a dezintegracją*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2009.
- Duraj-Nowakowa K., *Podejścia całościowe do pedagogiki: wybór*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008.
- Duraj-Nowakowa K., *Studiowanie literatury przedmiotu*, Wyd. UJ, Kraków 2002.
- Duraj-Nowakowa K., *Tematy systemowe w przedszkolu – geneza i założenia planowane i przykłady*, WNWSP, Kraków 1995.
- Duraj-Nowakowa K., *Źródła podejść do pedagogiki: zarys problemów*, Wyd. ŚSW, Kielce 2005.
- Follett M. P., *Constructive conflict*. [In:] *Mary Parker Follett – Prophet of management: A celebration of writings from the 1920's*, ed. P. Graham, Harvard Business School Press Boston 1925.
- Hulek A., *Integracyjny system nauczania i wychowania*. [W:] *Pedagogika rewalidacyjna*, red. A. Hulek, PWN, Warszawa 1997.
- Hulek A., *Teoria i praktyka rehabilitacji inwalidów*, PZWS, Warszawa 1969.
- Integrowanie komponentów dydaktyki szkoły wyższej i pedeutologii*, red. K. Duraj-Nowakowa, „Studia Pedagogiczne AŚ”, Kielce 2006, t. 16.

- Kesper G., Hottinger C., *Mototherapie bei Sensorischen Integrationsstörungen. Eine Anleitung zur Praxis*, Ernst Reinhard Verlag, München 2007 (*Terapia ruchowa dzieci z zaburzeniami integracji sensorycznej*).
- Modernizowanie pedantologii akademickiej*, red. K. Duraj-Nowakowa, Wyd. KTN, Warszawa 2003.
- Nowe orientacje edukacji przedszkolnej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, Prace Pedagogiczne XIII” 1992, red. K. Duraj-Nowakowa, WN WSP, Kraków.
- Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, PWN, Warszawa 1987.
- Pedagogika i edukacja wobec nadziei i zagrożeń współczesności*, red. J. Gnietcki, J. Rutkowiak, Wyd. PTP, Warszawa–Poznań–Radom 1999.
- Plessner H., *Pytanie o conditio humana*, PIW, Warszawa 1988.
- Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, red. M. Kwiatowska, WSiP, Warszawa 1985.
- Próby modernizowania edukacji nauczycieli*, red. K. Duraj-Nowakowa, WN WSP, Kraków 1995.
- Rylke H., Klimowicz G., *Szkoła dla ucznia: jak uczyć życia z ludźmi*, WSiP, Warszawa 1992.
- Sensorische Integration und Lernen*, red. G. Kesper, SIM OLPE 2002 (*Integracja sensoryczna i uczenie się. Podstawy, diagnoza i wsparcie*).
- Tematy kompleksowe w przedszkolu: skrypt dla studentów*, red. K. Duraj-Nowakowa, WN WSP, Kraków 1990.
- Topolski J., *Metodologia historii*, PWN, Warszawa 1973.

Summary

Integration of pre-school education by means of work optimisation of kindergarten teachers

The 20th century literature describes numerous examples of research showing the importance of pre-school upbringing as well as compensational-methodical actions favouring the development and making further education more efficient.

The main assumption of pre-school education considered as a system (K. Duraj-Nowakowa 1995) is, that it is an integrated process of parallel implementing of related tasks and getting certain results by careful, systematical choice of methods and forms of didactical content.

Integrating in the pre-school education is a way of optimizing teachers' work. Organizationally-methodical actions concentrate on educational considerations of a child: the environment and "the child itself" - the condition of recognition processes, memory, concentration, thinking and speaking ability, hearing and seeing perception and physical fitness.

Integrating the elements of pedagogical interactions helps to organize optimal educational conditions. Positive effects show, above all, in increasing the educational and social competences – the child being ready for school education.